

Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση

Τόμ. 1 (2018)

11ο Πανελλήνιο και Διεθνές Συνέδριο «Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση»

Παιδαγωγικές και διδακτικές αρχές σχεδιασμού και ανάπτυξης ψηφιακών πόρων για το μάθημα της Ιστορίας στο πλαίσιο του «Ψηφιακού σχολείου»

Αρμόδιος Τσιβάς, Χαρά Ανδρεάδου, Γιάννης Κασκαμανίδης, Αιμιλία Σαλβάνου

doi: [10.12681/cetpe.4184](https://doi.org/10.12681/cetpe.4184)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Τσιβάς Α., Ανδρεάδου Χ., Κασκαμανίδης Γ., & Σαλβάνου Α. (2022). Παιδαγωγικές και διδακτικές αρχές σχεδιασμού και ανάπτυξης ψηφιακών πόρων για το μάθημα της Ιστορίας στο πλαίσιο του «Ψηφιακού σχολείου». *Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση*, 1, 73–76. <https://doi.org/10.12681/cetpe.4184>

Παιδαγωγικές και διδακτικές αρχές σχεδιασμού και ανάπτυξης ψηφιακών πόρων για το μάθημα της Ιστορίας στο πλαίσιο του «Ψηφιακού σχολείου»

Τσιβάς Αρμόδιος¹, Ανδρεάδου Χαρά², Κασκαμανίδης Γιάννης³, Σαλβάνου Αιμιλία⁴

tsarm@otenet.gr, handre66@gmail.com, kiolalis@gmail.com, emilia.salvanou@gmail.com

¹ Δρ. Επιστημών Αγωγής, Συνεργάτης ΙΤΥΕ, Επιστημονικός υπεύθυνος ομάδας Ιστορίας

² ΜΑ Διδακτικής Ιστορίας, Συνεργάτης ΙΤΥΕ, Μέλος παιδαγωγικής ομάδας Ιστορίας

³ Δρ. Παιδαγωγικής, Συνεργάτης ΙΤΥΕ, Μέλος παιδαγωγικής ομάδας Ιστορίας

⁴ Δρ. Ιστορίας, Συνεργάτης ΙΤΥΕ, Επιστημονικός σύμβουλος ομάδας Ιστορίας

Περίληψη

Ο ψηφιακός εμπλουτισμός των σχολικών εγχειριδίων και η δημιουργία ψηφιακών πόρων για το μάθημα Ιστορίας, στο πλαίσιο του «Ψηφιακού Σχολείου»⁴, προσδιορίζεται από θεωρητικές παραδοχές και ερευνητικές προσεγγίσεις της διδακτικής της ιστορίας, ως επιστημονικού πεδίου, λαμβάνοντας υπόψη την εκπαιδευτική και σχολική πραγματικότητα. Η παρούσα εισήγηση αποτυπώνει το εννοιολογικό πλαίσιο ανάπτυξης του ψηφιακού υλικού και αναφέρεται στις παιδαγωγικές και διδακτικές προδιαγραφές, στη μορφολογία των ψηφιακών πόρων και στις διδακτικές διαδικασίες αξιοποίησης στο πλαίσιο της ηλεκτρονικής μάθησης.

Λέξεις κλειδιά: Ιστορία, Μαθησιακά Αντικείμενα, Ανοικτοί Εκπαιδευτικοί Πόροι, Φωτόδεντρο

Εισαγωγή

Η διαμόρφωση των ανοικτών εκπαιδευτικών πόρων ιστορίας για το πρωτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο σχολείο συνομιλεί απόλυτα με τις προσπάθειες ανάδειξης του γνωστικού αντικειμένου με τη συνέργεια μαθησιακών περιβαλλόντων, όπως προσδιορίζονται από τις εκφάνσεις της ψηφιακής ιστορίας (Cohen & Rosenzweig, 2006; Oliver & Purichia, 2018). Η πολυμορφία των υπολογιστικών εργαλείων συνεισφέρει πλήθος διδακτικών προσεγγίσεων σε συνδυασμό με κατάλληλες στρατηγικές μάθησης που υπογραμμίζουν την πρόταξη των στόχων και των επιδιώξεων της ιστορίας, καθώς η εισαγωγή της τεχνολογίας οφείλει να σχετίζεται, κυρίως, με το περιεχόμενο και τις αποτελεσματικές διδακτικές πρακτικές του κάθε γνωστικού αντικειμένου. Η αποδοχή των θεωρητικών και ερευνητικών παραμέτρων της διδακτικής της ιστορίας επιτρέπει τη διαμόρφωση ασφαλούς επιστημονικής διαδρομής και τη συστοίχιση με τις σύγχρονες αρχές της παιδαγωγικής και των θεωριών μάθησης (Τσιβάς, 2011). Η δυνατότητα πρόσβασης, η ανάπτυξη των εργαλείων αναζήτησης και η υπερκειμενική διάσταση των ψηφιακών πόρων αλλάζουν κατά πολύ τη φύση ιστορικής διερεύνησης, τις σχέσεις των μαθητών με το ιστορικό υλικό και την προσέγγιση του παρελθόντος (Lee, 2002). Στο νέο αυτό πλαίσιο μπορούν να εργασθούν με τρόπο συμβατό με την κουλτούρα, τις προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες τους, να εξερευνήσουν όψεις της δημιουργικότητάς τους

⁴ Το έργο «Ψηφιακό Σχολείο II: Επέκταση και Αξιοποίηση της Ψηφιακής Εκπαιδευτικής Πλατφόρμας, των Διαδραστικών Βιβλίων και του Αποθετηρίου Μαθησιακών Αντικειμένων» του ΕΣΠΑ 2014 - 2020 (Κωδικός ΟΠΣ 5001312) αποτελεί συνέχεια, επεκτείνει, αναβαθμίζει και εμπλουτίζει τα αποτελέσματα του έργου «Ψηφιακό Σχολείο I: Ψηφιακή Εκπαιδευτική Πλατφόρμα, Διαδραστικά Βιβλία και Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων» του ΕΣΠΑ 2007 - 2013 (Π61-ΙΤΥΕ, Κωδικός ΟΠΣ 296441), το οποίο αποτέλεσε κεντρικό έργο του Υπουργείου Παιδείας το διάστημα 2010-15 στον άξονα Δράσεων του «Ψηφιακού Σχολείου» για το Ψηφιακό Εκπαιδευτικό Περιεχόμενο και υλοποιήθηκε από το ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ».

και να βελτιώσουν πτυχές της κατανόησης, τόσο του ιστορικού παρελθόντος, όσο και του παρόντος, εμπλεκόμενα σε διαδικασίες ανάλυσης, ερμηνείας και παραγωγής νοήματος (Doolittle & Hicks, 2003).

Προς αυτή την κατεύθυνση σκοπός της διαδικασίας εμπλουτισμού και δημιουργίας νέων μαθησιακών οντοτήτων, στο πλαίσιο του Ψηφιακού Σχολείου και του «Φωτόδεντρου», αποτελεί η προώθηση της διερευνητικής και συνεργατικής ιστορικής μάθησης, με την αξιοποίηση πρωτογενούς υλικού και την ανάπτυξη διαφοροποιημένων διαδρομών, που συνομιλούν και προσανατολίζουν μια συνολική προσέγγιση της ανθρώπινης δημιουργίας, και υποβοηθούν στην ανάπτυξη και καλλιέργεια όψεων του προσδοκώμενου ιστορικού και ψηφιακού εγγραμματισμού.

Το ψηφιακό σχολείο και το Φωτόδεντρο Μαθησιακών Αντικειμένων

Οι έννοιες τόσο των Μαθησιακών Αντικειμένων όσο και των Ανοικτών Εκπαιδευτικών πόρων αποτελούν ένα νέο τρόπο οργάνωσης και διάχυσης εκπαιδευτικού περιεχομένου, στο πλαίσιο της ηλεκτρονικής-ψηφιακής μάθησης. Έρχονται να ικανοποιήσουν συγκεκριμένες ανάγκες και ιδιαιτερότητες των νέων τεχνολογιών, αλλά και των μαθησιακών περιβαλλόντων που διαμορφώνονται με την αποδοχή σύγχρονων επιστημολογικών παραδοχών. Αποτελούν ειδικές οντότητες με σημαντικά μαθησιακά οφέλη, καθώς διαμορφώνουν εναλλακτικούς τρόπους μάθησης, αναδεικνύοντας σημαντικές δυνατότητες όπως η επαναχρησιμοποίηση, η προσαρμοστικότητα και η επεκτασιμότητα του παρεχόμενου εκπαιδευτικού υλικού (Sampson & Zervas, 2011; Brent, Gibbs, & Gruszczynska, 2012).

Οι ψηφιακοί πόροι και τα σχετιζόμενα δεδομένα οργανώνονται, κατηγοριοποιούνται και αποθηκεύονται σε βάσεις δεδομένων, τα Αποθετήρια Μαθησιακών Αντικειμένων (Learning Object Repositories). Αποτελούν, εν πολλοίς, θεματικές πύλες με πολλαπλές δυνατότητες αναζήτησης και εφαρμογές έξυπνης και δυναμικής διαμοίρασης (Downes, 2004; Retalis, 2004; McGreal, 2008). Τα αποθετήρια καθιστούν τους ψηφιακούς πόρους ανακαλύψιμους (Downes, 2004), μέσα από αναδυόμενες δυνατότητες αναζήτησης και επιλογής και οι αντίστοιχες επιλογές καθορίζουν τη διάρκεια ζωής τους (Sampson & Zervas, 2011), ενισχύοντας την έννοια της επαναχρησιμοποίησής τους στο πεδίο της τεχνολογικά υποστηριζόμενης μάθησης. Η κριτική που ασκείται, εστιάζει στη δομή των τεχνολογικών αυτών περιβαλλόντων, και κυρίως, στη μαθησιακή διαδικασία στην προοπτική επαναχρησιμοποίησης και επιτάσσει κατάλληλο παιδαγωγικό και διδακτικό σχεδιασμό στο πλαίσιο σύγχρονων θεωρητικών παραδοχών και ερευνητικών πορισμάτων (Friesen, 2004).

Το «Φωτόδεντρο» Μαθησιακών Αντικειμένων έρχεται να απαντήσει με λειτουργικό και ουσιαστικό τρόπο στην ανάδειξη της μαθησιακής διαδικασίας με την ανάπτυξη και διαμοίραση πολλαπλών ψηφιακών πόρων. Σχεδιάζεται και αναπτύσσεται στο πλαίσιο του «Ψηφιακού Σχολείου» και αποτελεί το πρώτο από τα αποθετήρια εκπαιδευτικού υλικού, στην προσπάθεια οργάνωσης και διάθεσης ψηφιακού εκπαιδευτικού περιεχομένου στην εκπαιδευτική κοινότητα.

Ψηφιακοί πόροι Ιστορίας

Ο σχεδιασμός και ανάπτυξη του ψηφιακού ιστορικού υλικού στο πλαίσιο του Φωτόδεντρου αρθρώνεται στην προοπτική διαμόρφωσης περιβαλλόντων διερευνητικής μάθησης και οικοδόμησης της ιστορικής γνώσης με την άμεση εμπλοκή των υποκειμένων μάθησης. Η διαδικασία υλοποίησης αξιοποιεί βασικές επιστημολογικές και παιδαγωγικές παραδοχές της διδακτικής της ιστορίας και υιοθετεί θεμελιώδη στοιχεία της ιστορικής μάθησης, όπως η αξιοποίηση του ιστορικού ερωτήματος, η χρήση και η επεξεργασία των ιστορικών πηγών,

αλλά και οι δυνατότητες των ΤΠΕ που δεξιώνονται στην εκπαιδευτική διαδικασία, και υποβοηθούν σημαντικά στην ανάπτυξη δεξιοτήτων της ιστορικής επιστημονικής πειθαρχίας. Δεν είναι τόσο το είδος και η μορφή των σχετικών δραστηριοτήτων (λίγο πολύ πεπερασμένες στο πλαίσιο των δυνατοτήτων των ΤΠΕ), όσο το ιστοριογραφικό, παιδαγωγικό και διδακτικό υπόβαθρο της διαδικασίας. Στο πλαίσιο αυτό η ομάδα εργασίας επιλέγει συγκεκριμένες στρατηγικές ανάπτυξης που στοχεύουν στη διαμόρφωση ενός συνολικού πλαισίου ιστορικής μάθησης και διδασκαλίας.

Περιβάλλοντα αναπαράστασης/παρουσίασης ιστορικών θεμάτων

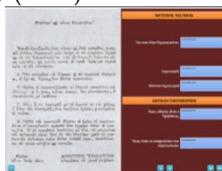
Ψηφιακοί πόροι για την παρουσίαση ιστορικών θεμάτων, με την αξιοποίηση της πολυμεσικής και διαδραστικής ευχέρειας των ΤΠΕ. Στόχος του ψηφιακού αυτού υλικού αποτελεί η διαμόρφωση πολλαπλών αναπαραστάσεων που λειτουργούν ως περιβάλλον εκκίνησης της μαθησιακής διαδικασίας, και υποβοηθούν στην κατανόηση θεμάτων, διαδικασιών και εννοιών της ιστορικής εκπαίδευσης, χωρίς τετελεσμένες διαδικασίες νοηματοδότησης, στην προοπτική να καταστεί το μάθημα της ιστορίας πιο ελκυστικό, να προκαλέσει το ενδιαφέρον των μαθητών και των μαθητριών και να δημιουργήσει τα κατάλληλα κίνητρα για την άμεση και ενεργή συμμετοχή τους. (Εικ.1)

Εικόνα 1: Ανδριάντας Ιουστινιανού, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/8590>

Περιβάλλοντα ιστορικής διερεύνησης

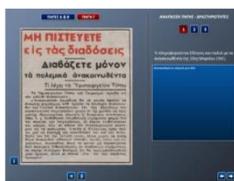
Ψηφιακοί πόροι για την καλλιέργεια και ανάπτυξη δεξιοτήτων διερευνητικής ιστορικής μάθησης, με τη διαμόρφωση περιβαλλόντων κριτικής σκέψης που αναπτύσσουν στρατηγικές και μεθόδους, υποστηρίζουν τη διερευνητική μάθηση και την επίλυση προβλημάτων, και ενθαρρύνουν την αποδοχή εποικοδομητικών προσεγγίσεων. Διαδικασίες που υποχρεώνουν τα υποκείμενα μάθησης να εμπλακούν στην επεξεργασία πολλαπλού ιστορικού υλικού, να αποσαφηνίσουν θέματα εννοιολογικής ιστορικής μάθησης και γνώσης και να αναπτύξουν απαραίτητες δεξιότητες και στάσεις. (Εικ.2)

Εικόνα 2: Δημήτριος Υψηλάντης, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/9400>

Περιβάλλοντα δημιουργίας και σύνθεσης

Ψηφιακοί πόροι μαθησιακών περιβαλλόντων τα οποία επιτρέπουν την αποτύπωση διαδικασιών κατανόησης ιστορικών φαινομένων και οδηγούν σε διαδικασίες σύνθεσης συγκεκριμένων ιστορικών θεμάτων και ερωτημάτων, με τρόπους που οδηγούν στην κατανόηση της φύσης της ιστορίας ως επιστήμης και επιτρέπουν την συνομιλία με το παρελθόν με διαδικασίες που το καθιστούν ιστορικό. (Εικ.3)

Εικόνα 3: Πολεμικά ανακοινωθέντα, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/9490>

Συμπεράσματα για τη διδακτική αξιοποίηση

Η διδακτική αξιοποίηση των ψηφιακών πόρων του Φωτόδεντρου, διαμορφώνει νέες δυνατότητες για το μάθημα της ιστορίας και δεν πρέπει να εκλαμβάνεται ως μια επιπλέον πηγή πρόσβασης εκπαιδευτικού υλικού. Η έννοια των ανοικτών εκπαιδευτικών πόρων μορφοποιεί με σαφή τρόπο τις προσπάθειες της εκπαιδευτικής κοινότητας να αφομοιώσει τις δυνατότητες των ΤΠΕ, στο πλαίσιο σαφούς παιδαγωγικού και διδακτικού πλαισίου. Οι ψηφιακοί πόροι αποτελούν διδακτικές ψηφίδες, που μπορούν να αξιοποιηθούν στο πλαίσιο άτυπων και τυπικών μορφών ιστορικής εκπαίδευσης, στην προοπτική ενδυνάμωσης της ιστορικής μάθησης και κουλτούρας. Η διευκόλυνση της διερευνητικής μάθησης, η ενθάρρυνση εποικοδομητικών προσεγγίσεων, και η διάχυση πολλαπλών αναπαραστάσεων, αποτελούν μεταξύ άλλων διαστάσεις του αρχικού σχεδιασμού της ομάδας εργασίας. Οι διδακτικές προοπτικές αξιοποίησης υποβοηθούν στην προσέγγιση έγκυρης ιστορικής γνώσης, υποστηρίζουν και ενθαρρύνουν τη διερευνητική και εννοιολογική ιστορική γνώση και μάθηση, και βοηθούν στην οργάνωση και στην επικοινωνία των ευρημάτων της σχολικής τάξης ως ουσιαστικής κοινότητας μάθησης.

Αναφορές

- Brent, I., Gibbs, G. R., & Gruszczynska, A. K. (2012). Obstacles to creating and finding Open Educational Resources: the case of research methods in the social sciences. *Journal of Interactive Media in Education*, 1, 1-17.
- Cohen, D. & Rosenzweig, R. (2006). *Digital History: A Guide to Gathering, Preserving, and Presenting the Past on the Web*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Doolittle, P. E., & Hicks, D. (2003). Constructivism as a theoretical foundation for the use of technology in social studies. *Theory and Research in Social Education*, 31(1), 72-104.
- Downes, S. (2004). Learning objects. Resources for learning. In R. McGreal (Ed.) *Online Education using Learning Objects* (pp.21-31). London & New York: Routledge.
- Friesen, N. (2004). Three objections to learning objects. In R. McGreal (Ed.) *Online Education using Learning Objects* (pp.59-70). London & New York: Routledge.
- Lee, J. (2002). Digital history in the history/social studies classroom. *The History Teacher*, 35(4), 503-518.
- McGreal, R. (2008). A Typology of Learning Object Repositories. In *Handbook on Information Technologies for Education and Training Handbooks on Information Systems* (pp.5-28). Heidelberg: Springer.
- Oliver, K. M., & Purichia, H. R. (2018). Analyzing historical primary source open educational resources: A blended pedagogical approach. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 18(2). Retrieved 25 July from <http://www.citejournal.org/category/social-studies/>
- Retalis, S. (2004). Usable and interoperable e-learning resources and repositories. In S. Mishra & R.C. Sharma (Eds.), *Interactive multimedia in education and training* (pp.249-269). London: IGI Global.
- Sampson, D. G., & Zervas, P. (2011). A Workflow for Learning Objects Lifecycle and Reuse: Towards Evaluating Cost Effective Reuse. *Educational Technology & Society*, 14 (4), 64-76.
- Τσιβάς, Α. (2011). Παιδαγωγική αξιοποίηση των δυνατοτήτων των ΤΠΕ στην ιστορική εκπαίδευση: Θεωρητικές και ερευνητικές εκδοχές και προσεγγίσεις. *Θέματα Επιστημών και Τεχνολογίας στην Εκπαίδευση*, 4(1-3), 5-20.